

БЕЛАРУСКАЯ МОВА Ў АФІЦЫЙНАЙ І НЕАФІЦЫЙНАЙ СФЕРАХ КАМУНІКАЦЫІ

Халадок Аліна Мікалаеўна, Беларусь

Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт,

Беларусь, Мінск

Навуковы кансультант – ст. выкл. Носік Алеся Анатольеўна

Анатацыя. Роля беларускай мовы на працягу гісторыі нашай краіны змянялася кожны год. Яна прайшла цяжкі лёс і зараз усе змаганні за яе незалежнасць могуць апынуцца марнымі. Артыкул прысвечаны выяўленню асноўных прычын змяншэння яе выкарыстання на аснове параўнання даных некалькіх апошніх гадоў.

Ключавыя словы: камунікатыўнае асяроддзе, дзяржаўная мова, ужыванне беларускай мовы, перапіс насельніцтва, адносіны студэнтаў да роднай мовы.

Камунікатыўная асяроддзе – гэта ўсё, што акружае чалавека і складае яго асяроддзе пражывання. Паведамленне ніколі не адпраўляецца дзеля сябе самога. Яго мэта – арганізацыя дзеянняў адрасата або самога адпраўніка. Комплекс камунікатыўных актаў, аб'яднаных агульнай задачай і сітуацыўнымі ўмовамі, можна назваць камунікатыўнай падзеяй. Камунікацыя адбываецца ў розных сферах: сфера бытавой камунікацыі, сфера вытворчай камунікацыі, зносіны кіраўніка з падначаленымі, сфера бізнес-каmunікацыі ці дзелавых зносін, сфера палітычнага дыскурсу, сфера адукацыйнага дыскурсу, сфера педагагічнага дыскурсу, сфера шоу-бізнесу і спорт-бізнесу, медыцынскі і юрыдычны дыкурс.

Беларуская мова як дзяржаўная. Яна была дзяржаўнай мовай Полацкага княства і дзяржаўнай мовай ВКЛ да XVIII стагоддзя. На гэтай мове быў напісаны Статут ВКЛ, усе метрыкі літоўскія, княжацкія і каралеўскія прывілеі. Такім чынам, да 1696 года дзяржаўнай мовай на беларускіх землях была наша нацыянальная мова. На ёй размаўлялі не толькі літвіны-беларусы. Яна стала роднай для тысяч татараў, якія прыйшлі да Вітаўта з Тахтамышам: на ёй яны пісалі свае кітабы – тэксты на беларускай мове арабскім шрыфтам. У 1696 годзе ўсеагульная канфедэрацыя саслоўяў (канфедэратыўны сейм) Рэчы Паспалітай прыняла пастанову аб тым, што ў ВКЛ дзяржаўныя дакументы павінны пісацца не на беларускай, а на польскай і лацінскай мовах.

Што тычыцца сучасных рэалій, у якіх адбывалася функцыянаванне мовы, варта ўгадаць моўны рэферэндум, які быў праведзены ў 1995 годзе у незалежнай Беларусі, дзе паднялося пытанне «Ці згодны Вы з наданнем рускай мове аднолькавага статусу з беларускай?» За адабрэнне пытання выказаліся 4.017.273 чалавекі (88,3 % ад колькасці ўдзельнікаў галасавання або 53,9 % ад колькасці ўсіх, хто мае права голасу), супраць – 613.516 чалавек (12,7 % ад колькасці ўдзельнікаў галасавання), 192.693 бюлетэні прызнаны несапраўднымі ў частцы гэтага пытання.

Насельніцтва асобных нацыянальнасцей па роднай мове

Згодна з перапісам насельніцтва 2009 года 4 841 319 беларусаў лічыць сваёй роднай мовай беларускую (гэта 60% ад усіх беларусаў), рускіх – 21 956 , украінцаў – 12 947 , палякаў – 171 287 , габрэяў – 1 175 , літоўцаў – 1 597 .

3 795 7252 беларусаў у паўдзеным жыцці па-беларуску размаўляюць толькі 2 073 853, інакш кажучы 26%. Колькасць рускіх, якія карыстаюцца беларускай мовай у неафіцыйнай сферы камунікацыі складае 16 653, украінцаў – 9 701, палякаў – 120 378, яўрэяў – 254, літоўцаў – 1 241. Гледзячы на гэтыя даныя, можна зрабіць вынік, што большая колькасць беларусаў (60%) лічаць беларускую мову роднай, але толькі 26% выкарыстоўвае яе у паўсядзённым жыцці.

Шмат іншых нацыянальнасцей валодае беларускай мовай. Напрыклад, 41% палякаў размаўляе па-беларуску. Гэты матэрыял аснованы на даных перапісу 2009 года, таму з'яўляецца не вельмі актуальным на цяперашні час, але дапамагае нам намаляваць агульную карціну. Відавочна, зараз усе гэтыя лічбы паменшалі ў два або нават і ў тры разы. Гэта мы пазнаем пасля перапісу ад 4 кастрычніка 2019 года. Каб мець сучасны матэрыял, было праведзена апытанне студэнтаў беларускіх універсітэтаў ва ўзросце ад 17 да 18 гадоў.

Згодна з апытаннем 46% студэнтаў не вельмі падабаліся урокі беларускай мовы ў школе, 10% з іх лічылі урокі марнымі і дарэмнымі. На пытанне «Ці даводзілася вам сутыкацца з беларускай мовай у медыцынскай сферы?» 100% студэнтаў далі адказ «Не». У анкеце таксама былі прадстаўлены словы для перакладу як з рускай мовы на беларускую, так і з беларускай на рускую. Найбольш цяжкімі для перакладу аказаліся словы з медыцынскай сферы, такія як *сцягно, пухір, рэпка, нырка* і інш. Толькі сем студэнтаў здолелі перакласці не меней шасці медыцынскіх тэрмінаў з пятнаццаці.

На працягу ўсяго навучання дзецям гавораць пра значнасць роднай мовы, арганізуюць спецыяльныя тыдні роднай мовы, але ім усё роўна не цікава, таму большасць школьнікаў размаўляе на рускай мове, здае на ЦТ і экзаменах рускую мову. Паводле апытання ў 52% студэнтаў ёсць нехта, хто карыстаецца беларускай мовай у паўсядзённым жыцці, па большай частцы гэта старэйшае пакаленне і жыхары вёсак, якія, прыходзячы да доктара, размаўляюць з ім па-беларуску, а ён з імі не, з-за таго што не ведае медыцынскіх тэрмінаў на беларускай мове і не можа растлумачыць пацыенту яго хваробу. Больш чым палова анкетаваных студэнтаў рэдка размаўляе па-беларуску, але паводле наступнага пытання «Ці хацелася б вам карыстацца беларускай мовай часцей, чым рускай?» 80% адказалі «Так». Адзін з анкетаваных казаў: «Колькі ж чалавек загінула, каб захаваць беларускую мову?! Таму мне не дазваляе сумленне забыць пра яе». Астатнія 20% не размаўляюць па-беларуску таму, што паўсюль выкарыстоўваецца руская мова: «Вельмі цяжка пачаць размаўляць па-беларуску, калі вакол цябе толькі руская... Шыльды, лісты, дагаворы, запісы: куды б ты ні кінуў вокам – паўсюль руская мова...» – выказваецца студэнт БДУ. Апытанне паказала, што 54% апытаных студэнтаў хочуць карыстацца беларускай мовай, але гэтага не робяць. Запытаўшы ў іх, чаму яны хочуць, але ўсё ж такі не размаўляюць па-беларуску, былі выяўлены наступныя прычыны:

- ✓ маюць болей паглыбленыя веды ў рускай мове;
- ✓ руская мова больш распаўсюджаная і запатрабаваная.

Далей студэнты, якія адказалі, што не хочуць размаўляць на беларускай мове, назвалі свае прычыны:

- ✓ не лічаць беларускую мову роднай;
- ✓ маюць болей паглыбленыя веды ў рускай мове;
- ✓ руская мова больш распаўсюджаная і запатрабаваная.

На здзіўленне аказалася, што і першыя і другія маюць падобныя прычыны, адной з якіх з'яўляецца непапулярнасць беларускай мовы, з-за чаго яна паціху сыходзіць з нашага жыцця.

Як дапамагчы беларускай мове стаць больш папулярнай? Адной з асноў уводу чалавека у грамадства з'яўляецца школа. Там мы знаходзім сябе сяброў, вучымся чытаць і пісаць, набываем нейкія новыя рысы характару, новы жыццёвы вопыт, новыя погляды на навакольны свет. Адсюль можна з упэўненасцю сцвярджаць, што школа ўплывае і на нашы адносіны да беларускай мовы.

Моладзь – гэта наша будучыня, таму трэба развіць моцную павагу і любоў да беларускай мовы. Якім чынам гэта можна зрабіць:

- ✓ увесці больш гадзін беларускай мовы і літаратуры ў школьную праграму;
- ✓ зрабіць больш цікавымі самі ўрокі;
- ✓ акцэнтаваць увагу на значнасці беларускай мовы (друкаваць дакументы, кнігі, газеты па-беларуску, распаўсюджаць рэкламу на беларускай мове);
- ✓ падтрымліваць маладых беларускіх мастакоў, музыкаў, пісьменнікаў.

Літаратура

1. Камунікатыўнае асяроддзе [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <https://studfile.net/preview/5618106/> Дата доступа: 20.09.2019
2. Беларуская мова як дзяржаўная [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <https://studfile.net/preview/5443905/page:5/> Дата доступа: 17.09.2019
3. Даныя аб перапісе насельніцтва. [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: http://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/statisticheskie-publikatsii/statisticheskie-sborniki_2/index_534/ Дата доступа: 12.09.2019

BELARUSIAN LANGUAGE IN OFFICIAL AND UNOFFICIAL SPHERES OF COMMUNICATION

Kholodok Alina

Belarusian State Medical University,

Belarus, Minsk

Scientific supervisor – Nosik A.A.

Abstract. The role of the Belarusian language throughout the history of our country has changed every year. It has passed a difficult fate and now all the struggle for its independence may be in vain. The main causes of its decline will be identified, data from recent years will be compared.

Keywords: communicative environment, state language, application of the belarusian language, population census, student's attitude to their native language.